

Türkiye ve AB Ülkelerinde Dış Açıklığın İstihdam Üzerine Etkileri

Effects of Openness on Employment in Turkey and EU Countries

Prof. Dr. Zekai Özdemir (Istanbul University, Turkey)
Asst. Prof. Dr. İlkay Noyan Yalman (Cumhuriyet University, Turkey)
Asst. Prof. Dr. Çağatay Karaköy (Cumhuriyet University, Turkey)

Abstract

According to the general theory, it is recognized that exports increase employment. Recently, in the world economy, increasing unemployment, foreign trade of the impact on employment has led to new research. Many of the aforementioned studies validating the theory, some of them have different results. In recent studies in Turkey was a different result. In this study, Turkey and the European Union countries in terms of trade effect on employment will be examined. For this purpose, employment and foreign trade data for the years 2000-2012 using a panel data analysis will be done. Exports, imports, wages, and production depending on the change in employment and the interaction will be investigated. Depending on available data at the sectoral level, there will be a distinction. Especially in the last ten years, the recession and rise in unemployment in Europe will be discussed with the relevant dynamics. In Turkey, the current account deficit, growth, unemployment issues are noteworthy. European Union accession process, Turkey and the European Union countries in the comparison will be significant in the economic indicators.

1 Giriş

Geçmişten bugüne kadar geçen süre içerisinde, dünya ekonomisindeki yeri ve önemi gittikçe artan dış ticaretin istihdam üzerindeki etkisi, uluslararası ticaret teorilerinde tartışma konusu olmuştur. Dış ticaret, ülkelerin üretim faktörlerindeki eksikliklerini ülke dışından temin ederek iç üretimlerini sürdürmek için gerekli sermaye, ara girdi ve teknolojiyi uluslararası piyasalardan uygun koşullarda temin etme imkanı vermektedir. Heckscher-Ohlin-Samuelson (H-O-S) yaklaşımında, üretim faktörü donanımı farklılığı dolayısıyla, dış ticaretin sektörler genelinde istihdam üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaya yönelik öneriler sunulmuştur. Ticaret engellerinin kaldırılması durumunda, ithal ikameci sektörlerin üretimleri ve dolayısıyla istihdam düzeyi azalırken, ihracat yapan sektörlerin üretimleri ve dolayısıyla istihdam düzeyi artar. Dünya ticaret hacminin büyümesi ile birlikte bir yandan üretim hacminin giderek değişmesi, diğer yandan da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmelere rağmen işsizliğin büyük boyutlara ulaşmış olması, dış ticaret ve istihdama etkileri konusunu ilgi çekici hale getirmektedir. Ancak konuyla ilgili olarak literatürde fazla çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri açısından istihdam üzerinde dış ticaretin etkileri incelenmiştir. Bu amaçla 1990-2012 yıllarına ait istihdam ve dış ticaret verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır.

Çalışmada özellikle son on yılda Avrupa'da yaşanan durgunluk ve işsizliğin artmasıyla ilgili dinamiklere, Türkiye'de ise cari açık, büyüme ve işsizlik konularına dikkat çekilmiştir. Avrupa Birliğine giriş sürecinde Türkiye ile Avrupa Birliği ülkelerinin ekonomik göstergelerindeki karşılaştırmalar önemlidir. Böylece dış açıklığın istihdamı artırıcı, işsizliği düşürücü etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2 Literatür Özeti

Neo-klasik yaklaşıma göre ülkelerin dış ticarete yönelmelerinin iki temel sebebi, arz ve talep koşullarındaki farklılıklardır. Ülkelerin arz koşullarının farklılığının kaynağında ise üretim teknolojilerinde ve faktör donatımlarındaki farklılıklar bulunmaktadır. Üretken kaynaklar ülkeler arasında eşit bir şekilde dağıtılmadığından, ülkelerin faktör yapısı farklılık göstermektedir. Doğal kaynaklar, sermaye, emek, teknoloji gibi temel üretim faktörlerinin ülkeler arasında gerek kalite gerek miktar yönünden farklılaştığı görülmektedir (Ayaş, Çeştepe 2010). Dolayısı ile ülkeler arasında maliyet farklılıkları serbest piyasa koşulları altında dış ticaretin oluşmasına sebep olmaktadır. Üretim faktörleri yönünden kıt olan mal ve hizmetler ithal edilerek fazla olanlar ise ihraç edilmektedir.

Ekonomik büyümenin sağlanması ve devam ettirilmesi tüm ülkeler için en önemli hedeflerden birisidir. Gelişmiş ülkeler mevcut durumlarını korumayı hedeflerken, gelişmekte olan ülkeler ekonomik kalkınmayı destekler bir büyüme sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda neoklasik ekonomi modellerin istihdam ve işsizlik, ticaret politikalarından ziyade makroekonomik değişkenler üzerinde durmuşlardır. Buna göre, neoklasik yaklaşımda, kısa dönemde ekonomik aktiviteler makroekonomik politika şokları tarafından etkilenmektedir. Fakat uzun dönemde bu etkinin arz ve talep ilişkisi ile ortadan kalkacağı diğer bir deyişle piyasaların temizleneceği düşünülmektedir. Buna karşılık yapısalcı görüş ise ticaret politikaları ile istihdam üzerinde geçici

değil kalıcı etkilerin oluşabileceğini savunmaktadır. Bu anlamda yapısalcılar, kısa dönemde ticaret politikaları ile oluşabilecek dengesizlikleri öne çıkarmaktadırlar (Karaçor, Saraç 2011).

Teorik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen uygulamalı çalışmaların büyük bölümünde dış ticaretin istihdam üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 1980 sonrası ihracata yönelik sanayileşme stratejisini benimseyen Türkiye’de dış ticaretin istihdam üzerindeki çalışmaların yeterli düzeyde olmasa da Tablo 1’de belirtildiği üzere yabancı literatürdeki benzer sonuçlara ulaştığı görülmektedir.

Yazar (lar)	Kapsam ve Dönem	Yöntem	Sonuç
Sachs ve Shatz (1994)	ABD (1990)	Regresyon Analizi	Dış ticaretin nitelikli işgücü istihdamını artırdığı fakat niteliksiz işgücü istihdamını azalttığını ortaya koymuşlardır.
Krugman (1995)	ABD (1960-1993)	Çekim Modeli	Gelişmekte olan ülkeler ile yapılan ticaretin istihdamı %1.43 oranında azalttığını tespit etmiştir.
Messerlin (1995)	Fransa (1980-1992)	Borjas, Freeman ve Katz Yöntemi	Dış ticaretin istihdam üzerinde her yıl ortalama %8’lik bir artışa neden olduğunu ortaya koymuştur.
Şenesen (1998)	Türkiye (1973-1990)	Girdi-Çıktı Yöntemi	Ülkenin istihdam oluşturabilme kapasitesinin beklenildiğinin aksine azaldığı sonucuna ulaşmıştır.
Bernard ve Jensen (1999)	ABD (1984-1992)	Simülasyon Analizi	İhracat yapan firmaların ihracat yapmayan firmalara göre daha fazla istihdam artışı sağladığını tespit etmişlerdir.
Greenavay vd. (1999)	İngiltere (1979-1991)	Dinamik Panel Veri Analizi	İhracattaki yüzde bir oranındaki artışın istihdamı kısa dönemde %3,8; uzun dönemde ise %4.71 oranında azalttığını belirlemişlerdir.
Slaughter (2001)	ABD (1961-1991)	Panel Veri Analizi	Niteliksiz işgücü talep esnekliğinin kesin bir şekilde dış ticaretten kaynaklanmadığını belirlemiştir
Fu ve Balasubramanyam (2004)	Çin (1987-1998)	Dinamik Panel Veri Analizi	İhracattaki yüzde birlik bir artışın istihdamı yüzde 0.10 oranında artırdığı bulgusunu elde etmişlerdir.
Welsum ve Reif (2006)	14 OECD Ülkesi (1996-2003)	Dinamik Panel Veri Analizi	İhracattaki bir birimlik artışın istihdamı yüzde 0.90 oranında artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 1. Literatür Özeti Kaynak: Z. Karaçor, T.B.Saraç

3 Araştırmanın Yöntemi

Ekonomik araştırmalarda farklı veri türleri kullanılmaktadır. Bu veri türleri ancak yapılarına uygun modellerle incelenebilmektedir. Ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken istatistiksel ve ekonometrik olarak yatay kesit verileri, zaman serileri veya yatay kesit verileri ile zaman serilerinin birleşiminden oluşan panel verilerden yararlanılmaktadır. Zaman serisi ve yatay dikey kesit verileri ile ayrı ayrı analizler yapılabilmektedir. Zaman boyutuna sahip kesit serilerini kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine **panel veri analizi** adı verilmektedir. Bu analizde zaman serileri ile kesit serileri bir araya getirilerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip veri seti oluşturulmaktadır. Günümüzde birçok çalışmada zaman ve yatay kesit verilerinin birleştirilmesi ile elde edilen veri setleri oluşturulmaya başlanmıştır (M.V.Pazarlıoğlu, Ö.K. Gürler 2007). Panel veri sadece yatay kesit ya da sadece zaman serisi ile karşılaştırıldığında çeşitli avantajlara sahip bulunmaktadır. Panel veri kullanmanın avantajları şunlardır. Panel veri modellerinde gözlem sayısı kesit ve zaman serilerine göre daha fazla olacaktır. Bu durumda elde edilecek parametre tahminleri daha güvenilir olacak ve tahmin edilen modeller daha az kısıtlayıcı varsayıma dayanacaktır. Oysa sadece zaman serisi veya kesit verisi ile yapılan çalışmalarda, sapmalı sonuçlar elde etme riski söz konusu olduğundan birimlerin farklılıkları ayrıntılı olarak kontrol edilemez. Ayrıca panel veri modelleri tamamıyla kesit ya da zaman serilerinden daha karmaşık davranış modellerinin kurulmasına ve test edilmesine olanak tanır. Bununla birlikte dışlanan değişkenler, zaman serisi veya yatay kesit verisi kullanılarak yapılan çalışmalarda tahmin sonuçlarında sapmaya yol açarken; dışlanan değişken veya değişkenlerin birimlere veya zamana göre değişmeyen değişkenler olması durumunda, panel veri kullanımı sapmanın kontrol altına alınmasını sağlamaktadır. Panel veri kullanmanın diğer bir avantajı da; yatay

kesit verisi kullanılarak yapılan tahminlerde, sadece birimler arasındaki farklılıklar incelenebilirken, panel veri kullanılarak hem birimler hem de bir birim içerisinde zaman içerisinde meydana gelen farklılıklar birlikte incelenebilmektedir. Panel veri ekonometrisinde yatay kesit veriler ve zaman serisi verilerinin panel sistemine çevrildikten sonraki aşaması sabit etkiler veya tesadüfi etkiler modeli tarafından açıklanıp açıklanmadığının tespit edilmesidir (Alptekin 2010).

4 Sabit Etkili Modeller

Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda birimler arasındaki farklılıklardan veya birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişmeyi, modele dahil etmenin bir yolu; mevcut değişimin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında veya tümünde değişmeye yol açtığını varsaymaktadır. Katsayıların birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiğinin varsayıldığı modellere “Sabit Etkili Modeller” denmektedir. Modelin genel formülasyonu, birimler arasındaki farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabildiğini varsaymaktadır (Pazarlıoğlu, 2007). Bu amaçla panel veri modeli kukla değişken yardımıyla tahmin edilmektedir.

5 Tesadüfi (Rassal) Etkili Modeller

Panel veri analizi ile yapılan çalışmalarda birimlere veya birimlere ve zamana bağlı olarak ortaya çıkan farklılıklardan kaynaklanan değişim tesadüfi etkiler modeli kullanılarak da incelenebilmektedir. Bu modele göre, birimlere veya birimlere ve zamana bağlı olarak meydana gelen değişkenler modele hata teriminin bir bileşeni olarak dahil edilmektedir. Bunun amacı sabit etkili modellerde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybının önlenmek istenmiş olmasıdır (Baltagi, 2005:13). Çünkü tesadüfi etkiler modelinde önemli olan birime veya birime ve zamana bağlı olarak ortaya çıkan katsayıların bulunması değil birime veya birime ve zamana özel hata bileşenlerinin bulunmasıdır. Ayrıca tesadüfi etkiler modelinde sadece gözlenen örnekteki kesit, birimler veya zamana göre meydana gelen farklılıkların etkisini değil, örnek dışındaki etkileri de dikkate almaktadır (Alptekin 2010).

6 Hausman Testi

Birim veya birim ve zaman farklılıklarını temsil eden katsayıların yani tesadüfi etkili modelin hata terimi bileşenlerinin modeldeki bağımsız değişkenlerden ilişkisiz olduğu hipotezinin geçerliliği Hausman tarafından önerilen test istatistiği ile incelenebilmektedir (Greene, 2003). Bu durumda sabit etkili model parametre tahminçileri ile tesadüfi etkili modelin parametre tahminçileri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. İki model arasında tercih yapabilmek için Hausman Test İstatistiği kullanılmaktadır. Hausman Test İstatistiği. "Tesadüfi Etkiler Tahminçisi Doğrudur" sıfır hipotezi altında χ^2 serbestlik dereceli ki-kare dağılımı göstermektedir. Gerçekleşmesi durumunda tesadüfi etkili modelin hata terimleri bileşenlerinin bağımsız değişkenler ile ilişkili olmadığı kararı verilebilecektir. Bu durumda sabit etkili model tercih edilecektir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007).

7 Veriler ve Model

Çalışmada, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri açısından istihdam üzerinde dış ticaretin etkisi incelenmiştir. Bu amaçla 1990-2012 yıllarına ait sabit sermaye yatırımları, işsizlik, büyüme ve dış ticaret verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye ve Avrupa birliği ülkelerinin (29 ülke) işsizlik oranları 1990-2012 yılları, sabit sermaye yatırımları, büyüme ve dışa açıklık oranları dünya bankası data bankasından alınarak düzenlemiştir. Model ise şu şekilde oluşturulmuştur.

$$Y_t = \alpha_0 + \beta_0 \text{SBTSRMYAT}_{t-1} + \beta_1 \text{BUYUME}_t + \beta_2 \text{DISACIK}_t + u_t$$

Bağımsız değişken	Sabit Etkiler	Tesadüfi (Rassal) Etkiler
Sabit	3.48 (8.558505)	3,34(7,906396)
SBTSRMYAT	0.25 (1.466291)	0,25(1,456221)
BUYUME	00.013 (0.286993)	0.0075(0,169683)
DISACIK	1.86 (0.180895)	1.60(2,232354)
Gözlem Sayısı	589	589
Düzeltilmiş R Kare	0.127698	0.006379
F İstatistik	3.776735(0.000000)	2.258403(0,080591)
Hausman Testi		9.747895(0,0208)
Durbin-Watson	1.947580	

Not: Sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı belirtmektedir. Parantez içerisindeki t-istatistik değerini göstermektedir. Hausman testi parantez içi ise olasılık değeridir.

Tablo 2: 1990-2012 Dönemi Panel Verileri Tahmin Sonuçları

Burada sabit sermaye yatırımlarını SBTSRMYAT, gayri safi yurt içi hasıladaki artışı BUYUME, ihracat ve ithalatın gayri safi yurt içi hasılaya oranlanması sonucunda dışa açıklığı DISACIK ve hata terimleri gösterilmektedir. İşsizlik oranlarını, sabit sermaye yatırımları ve dışa açıklığın düşürmesi beklenmektedir.

Birim ve zaman farklılıklarını temsil eden katsayıların başka bir ifadeyle tesadüfi etkiler modelinin hata bileşenlerinin modeldeki bağımsız değişkenlerden ilişkisiz olduğu hipotezinin geçerliliği, Hausman tarafından önerilen test istatistiği ile incelenmektedir. Bu durumda sabit etkiler modeli parametre tahminçileri ile tesadüfi etkiler modelinin parametre tahminçileri arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. İki model arasında tercih yapabilmek için Hausman test istatistiği kullanılmaktadır (Umutlu, Yılmaz, Günel, 2011). Hausman testini yapabilmek için önce denklem tesadüfi olarak tahmin edilmeli daha sonra bu tahmin üzerinden test yapılarak sabit etkiler modelinin mi yoksa tesadüfi etkiler modelinin mi kullanılacağına karar verilmelidir.

- H0: Tesadüfi etkiler mevcuttur
- H1: Tesadüfi etkiler yoktur.

Test özeti	Ki- Kare İstatistiği	Ki-Kare Bağımsızlık Derecesi	Olasılık
Cross-Section Random Effects	9.747895	3	0.0208

Tablo 3: Hausman Test

Bu durumda yapılan hausman testi sonuçlarında olasılık değerinin sıfıra yakın olması H0 hipotezini %1 anlamlılık değerine reddederek, sabit etkiler yönteminin kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır

8 Sonuç

Bu çalışmada 1992-2012 yılları arasında Türkiye ve Avrupa ülkelerinde dış ticaretin, sabit sermaye yatırımlarının ve dışa açıklığın işsiliğin azaltılması yönünde etkilerinin olacağı düşünülecek panel veri analizi ile test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda üretimin istihdam üzerine olumlu etkileri ve dolayısıyla işsizliği azaltıcı yönde olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeben dışa açıklığın ve sabit sermaye yatırımlarının artırılması yönünde politika kararlarının desteklenmesi gerekmektedir. İhracatın artırılmasına yönelik teşviklerle istihdam yaratılabileceği düşünülmektedir.

1980 sonrası dışa açık bir politika izleyen Türkiye dış ticaretinde liberalleşmesi amacıyla 1996 yılında Avrupa ile gümrük birliği anlaşması imzalamıştır. Bu sayede sanayi mallarındaki gümrük sıfırlanmıştır. Türkiye daha çok emek yoğun üretim yapma şansına kavuşarak istihdam yaratıcı etkilerini orta vadede görmüştür. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkeleri Türkiye için önemli ticari bir partner konumundadır, İhracatımızın Türkiye İstatistik Kurumu rakamlarına göre; 2013 yılı itibarı ile 58 milyar doları Avrupa Birliği ülkelerine aynı zamanda ithalatımızın da 84 milyar doları Avrupa Birliği ülkelerinden olduğu dikkate alındığında, Avrupa içinde Türkiye'nin önemli bir pazar olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliğinin ekonomik anlamdaki sıkıntılarının 2013 itibarı ile ortadan kalkmaya başlaması, hem Türkiye hem de Avrupa Birliği ülkeleri için olumlu gelişmelere neden olmaktadır. Sonuç olarak çalışmada yapılan analizler göstermektedir ki, Avrupa Birliği ve Türkiye ekonomilerinin dışa açıklıkları istihdam yaratıcı etkiye sahiptir.

Kaynakça

- Göknur Umutlu, F.Alparslan Yılmaz, Selin Günel, Ekonomik Büyüme Farklılıklarının İncelenmesi OECD Ülkeleri İçin Uygulama, Selcuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi ISSN 1303-8370 Cilt 16, Yılı:2011, Sayı: 22.
- M.Vedat Pazarlıoğlu, Özlem Kirengürler, Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2007 cilt: 44 sayı: 508.
- Necla AYAS, Hamza ÇEŞTEPE Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkileri: Türk İmalat Sanayi Örneği Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2010, C.15, S.2 s.259-281.
- Özgür Polat, Enes E. Uslu, Cahit Aydemir, Business and Economics Research Journal Volüme 2 Number 3 2011 pp. 161-171 ISSN: 1309-2448
- Rahmi ÇETİN, Ekonomik Özgürlüğün Gelir Düzeyi Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2013, 8(2), 37- 47
- Volkan ALPTEKİN, Benoit Hipotezi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Ölçeğinde Panel Veriler Yardımıyla Analizi, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Yıl 2010
- Z.Karaçor & T.B.Saraç / Dış Ticaret İle Sanayi Sektörü İstihdam Oram Arasındaki Kısa ve Uzun Donem İlişkisi: Türkiye Örneği (1963-2009) Yönetim ve Ekonomi 18/2 (2011) 181-194 celal Bayar üniversitesi İİBF Manisa
- World DataBank World Development Indicators